

Utvärdering:

Creative Commons-licensiering av digitala bilder

1. Bakgrund

I Nordiska museets bildsamlingar varierar den upphovsrättsliga statusen. För att förebygga oklarheter, då bilder görs tillgängliga på webben genom egna och externa kanaler, krävs att museet tydliggör hur bilderna får användas. Ett sätt att tydliggöra är att märka bilderna med Creative Commons (CC-)-licenser.

Creative Commons (CC-)-licensieringssystem är framtaget av den ideella organisationen med samma namn. Systemet går ut på att sex grundlicenser kombineras för att passa användarens syften. Sedan introduktionen 2001 har CC-licenser, i ett internationellt perspektiv, blivit ett allt mer vedertaget sätt att ange användningsvillkor för upphovsrättsligt skyddade verk. Creative Commons har även tagit fram en symbol för märkning av helt fria bilder/texter osv.

En arbetsgrupp, bestående av Jonas Hedberg, Ulrika Sundberg och Kajsa Hartig, har under våren 2010 tagit fram ett beslutsunderlag för att prova CC-licenser på fotografier ur museets samlingar på webben. I april gav direktionen gruppen ett uppdrag att under en försöksperiod publicera ett urval bilder på internet, licensierade under Creative Commons.

1.1. Mål/Syfte

Syftet med försöksperioden har i första hand varit att undersöka möjliga tillämpningar för Creative Commons-licenser på upphovsrättsligt skyddat material i Nordiska museets bildsamlingar. Eftersom museets föremåls- och bilddatabas Primus (och dess webbportal DigitaltMuseum) för närvarande saknar tekniskt stöd för CC-licenser valdes istället webbtjänsten Flickr som plattform (Flickr är en tjänst som allt fler minnesinstitutioner använder för att sprida sina bildsamlingar på webben).

Till alla bilder bifogades en beskrivning samt en länk till DigitaltMuseum. Ett bisyfte med projektet har varit att visa hur Nordiska museet kan utnyttja parallella kanaler för tillgängliggörande av digitaliserat arkivmaterial. En bred webbnärvaro ökar möjligheten att sprida kunskap om Nordiska museets bildsamlingar och nå fler användargrupper än de som utnyttjar webbportaler av typen DigitaltMuseum.

2. Urval

Arbetsgruppen har gjort ett urval av 452 bilder för publicering under försöksperioden. Urvalet består av olika typer av upphovsrättsligt skyddat material i bildsamlingarna.

CC-licenser kan endast appliceras på upphovsrättsligt skyddat material, och eftersom Flickr under försöksperioden inte möjliggjort märkning av helt fria bilder, har fria bilder inte varit aktuella för urvalet (undantaget är reproduktionerna av daguerreotyperna, läs mer längre fram i rapporten). Vidare har endast de bilder där

museet förfogar över den ekonomiska rätten varit aktuella för urvalet.

De 452 bilderna som publicerats på Flickr omfattas nu av ett antal olika CC-licenser. Bilderna har publicerats lågupplösta, dvs. 72 ppi, i 1 200 pixlar på längsta sidan, vilket motsvarar ungefär en tio centimeter stor bild i tryckbart format. De högupplösta versionerna av bilderna omfattas inte av licensieringen. För högupplösta bilder förbehåller sig museet rätten att ta ut en avgift enligt Bildförmedlingens prislista.

3. Licenser

För en grundläggande presentation av möjliga kombinationer av CC-licenser se www.creativecommons.se. Grundprincipen för licensieringen av museets bilder har för arbetsgruppen varit att bilderna bör tillgängliggöras så generöst som möjligt. Arbetsgruppen har i detta projekt tillämpat följande licenskombinationer:

- Bilder i förvärvade fotosamlingar som anses ha verkshöjd och därmed är upphovsrättsligt skyddade: BY-NC-ND (ange upphovsman, ingen kommersiell användning, inga bearbetningar)
- Bilder som producerats av anställd personal inom ramen för museets dokumentationer: BY-NC-SA (ange upphovsman, ingen kommersiell användning, dela lika)
- Äldre föremålsfotografier och reproduktioner av upphovsrättsligt fria bilder: BY (ange upphovsman).

4. Publicering

Bilderna har konverterats från TIFF- till JPEG-format med dimensioner enligt ovanstående beskrivning. De har försetts med grundläggande IPTC-metadata gällande upphovsrättsinnehavare och upphovsrättslig status innan uppladdning till Flickr.

Motivbeskrivningarna i Primus har vid behov reviderats och därefter översatts till engelska. Det senare momentet har visat sig vara relativt tidskrävande men nödvändigt för att nå ut till en internationell publik. För att göra översättandet hanterbart har informationen i de engelska texterna i vissa fall hållits mer kortfattad.

Bilderna har organiserats i olika gallerier med följande titlar:

- Nordiska museets daguerreotyper (212 st)
- Lappland 1868 (80 st)
- Diverse arkivfotografier (39 st)
- Kungliga bröllop 1976/2010 (50 st)
- Heminteriörer (11 st)
- Jordbruk, fiske etc. (8 st)
- Ur museisamlingarna (25 st)
- Nordiska museet med slott och gårdar (6 st)

Tre av dessa ("Nordiska museets daguerreotyper", "Lappland 1868", "Ur museisamlingarna") har kortare introduktionstexter på svenska och engelska. Dessa har granskats av utställningsavdelningen.

Med hjälp av verktygen i Flickr:s användargränssnitt har bilderna försetts med datering samt metadatataggar för att öka sökbarheten. Där så varit möjligt har bilderna även geotaggats, d.v.s. positionerats på en digital karta. Alla bilder har också länkats till motsvarande post i DigitaltMuseum. Slutligen har varje bild märkts med tillämplig Creative Commons-licens.

För att öka spridningen har bilderna lagts till i s.k. ”communities” inom Flickr. Det är då frågan om grupper av användare med specialintressen; ”Sweden before 1950” är ett sådant exempel. Antalet besöks träffar för bilder som länkats på detta sätt har visat sig vara markant högre.

5. Marknadsföring

Ett pressmeddelande togs i början av sommaren fram i samarbete med avdelningen Kommunikation och Service. Detta skickades ut i slutet av juli. Genomslaget blev dock inte så stort som önskat.

Uppmärksamheten från andra minnesinstitutioner har varit större. Bland annat presenterades projektet på en workshopdag om Creative Commons-licenser som Fotosekretariatet anordnade i maj och där intresset var påtagligt. Även KulturIt i Norge har visat intresse för projektet och vill gärna ta del av resultatet. Arbetsgruppens uppfattning är alltså att projektet har stärkt bilden av Nordiska museet inom kulturarvssektorn.

Kommentar

En viktig sidoeffekt av publiceringen på Flickr är att Nordiska museet positivt omnämnts av kollegor i branschen

6. Genomslag/Spridning

6.1. Statistik för Flickr och Twitter

Det ligger totalt 435 bilder ur samlingarna på Flickr (november 2010). Flickr:s statistikverktyg är ganska trubbigt och det är svårt att få detaljerade siffror. Totalt har (2011-03-10) samtliga museets bilder på Flickr visats 108 532 gånger. Denna siffra inkluderar visning av s.k. ”sets” (bildvisningssidor med översikter). Eftersom en person kan ha tittat dels på ett set och dels på en enskild bild vid samma tillfälle så ger den högre siffran en delvis missvisande rapport om antal visningar av en enskild bild. Vi har 68 767 träffar direkt på enskilda bilder, då ingår alltså de drygt 27 000 bilder av besökare som fotograferats i museet.

Viktigare än snittsiffror är att se hur bilderna interageras med under en längre period. De mest populära historiska bilderna visas i snitt varannan eller var tredje dag, de har utsetts till favoriter i flera fall och besökarna har kommenterat dem.

Daguerreotyperna har överlägset flest "views". Dels har de marknadsförts via ett särskilt pressmeddelande och dels har information om bilderna spridits via Twitter.

Den mest sedda daguerreotypen är naturligt den som ligger först bland de uppladdade bilderna. Därefter är det, intressant nog, inte i kronologisk ordning som bildernas popularitet kan rankas. Det är vitt skilda bilder som blivit rankade som favoriter, och som setts flest gånger av besökarna.

Värt att notera är att den första bilden i albumet med bilder av Lotten von Düben inte hamnar högt i statistiken, eftersom det är en omslagsbild. Att albumet i sin helhet ligger ute gör att besökarna uppmuntras att aktivt titta på hela samlingen för att se vilka som är intressanta, snarare än att reflexmässigt klicka på den första bilden.

Kommentar

De historiska bilderna på Flickr är hittills de mest intressanta för användarna. Det är tydligt att publicering på Flickr kräver en strategi och aktiva insatser från personalen för att nå maximal effekt. Ett sätt att effektivisera förmedling i externa kanaler är en genomtänkt övergripande strategi.

6.2. Användarrespons

Förutom att många bilder märkts som favoriter av användare på Flickr har kommentarer av olika slag inkommit. En daguerreotyp har fått initierad kommentar om fotografisk teknik: <http://bit.ly/a2Wy3D>.

Andra bilder som kommenterats är bland annat en interiör från NK fotograferad av Erik Holmén <http://www.flickr.com/photos/34380191@N08/3606520295/>

Det bildset som har fått minst uppmärksamhet och som inte har fått några kommentarer, länkar eller blivit markerade som favoriter är de äldre svart/vita föremålsbilderna som går under gruppsnamnet "From the Museum Collections | Ur museisamlingarna".

Flera bilder har av användare försetts med länkar till Wikipedia för fördjupad information.

På Twitter kommenterar en person positivt att alla daguerreotypernas baksidor är avfotograferade.

Lotten von Dübens från Lappland har uppmärksammats i <http://saamiblog.blogspot.com/> med kommentaren: "Many thanks for sharing this set with Swedish (Göta) Sami people. Great." Bloggaren har dock valt att inte ta bilderna från Flickr med vidhängande cc-licensiering utan har valt att ta bilderna från DigitaltMuseum där vi inte har någon licenciering. Bilderna på bloggen har ordentlig källhänvisning.

Flera av Nordiska museets bilder har inbjudits att vara med i olika intressegrupper på Flickr. Exempel på sådana grupper är ”Sweden before 1950”, ”Daguerreotypes”, ”Gunnar Lundh” och ”30’s ART DECO period”.

Kommentar

En fortsatt analys av användarresponsen skulle ge bra vägledning i fortsatt strategi för publicering av fotografier på internet. Även en strategi eller formulering över hur Nordiska museet bör hantera användarresponsen behövs.

6.3. Wikipedia

Till skillnad mot Wikipedia, där det är möjligt att se bilder som användarna har länkat från t ex Flickr för att illustrera artiklar, är det generellt svårt att ta fram statistik för användningen av bilderna på Flickr.

En daguerreotyp har publicerats av okänd användare på Wikipedia.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Daguerreotype_of_unknown_man.jpg?uselang=sv. Värt att notera är att användaren har respekterat den CC-licens som museet angivit och fört den vidare till Wikipedia, och noggrant angivit källan (dvs. Nordiska museet).

Ett porträtt av drottning Josefina har publicerats i en engelskspråkig Wikipedia-artikel. Användaren har själv länkat från Flickr till artikeln. Bilden är hämtad från Digitalt museum. I Wikipedia har användaren själv markerat att bilden är i Public Domain¹.

Även porträttet av prinsessan Eugénie finns i den engelskspråkiga Wikipediaartikeln om henne. Även denna bild är hämtad från Digitalt museum och har märkts som Public Domain i Wikipedia.

Kommentarer

Användningen av Nordiska museets bilder på Wikipedia visar på vikten av att licensiera tydligt och enhetligt i alla museets kanaler.

7. Slutsatser/sammanfattning

Arbetsgruppens uppfattning är att Creative Commons-licenserna fyller en viktig funktion både internt och externt:

- Internt genom att de bidrar till att museet gör ett aktivt ställningstagande när det gäller upphovsrättsstatus för de egna bildsamlingarna.

¹ Public Domain är ett juridiskt begrepp som inte används i Sverige idag, men eftersom Internet är internationellt och eftersom det behövs en märkning av fria bilder (Creative Commons har nyligen infört detta begrepp), är det relevant att beakta.

- Externt genom att de har skapat en tydlighet gentemot användarna och visar på Nordiska museets vilja att låta samlingarna bli en resurs för t.ex. skolvärlden.

Rekommendationen är att använda CC-licenser på allt bildmaterial där så är tillämpligt. På sikt bör ambitionen vara att tillåta fri användning av en så stor del av bildsamlingarna som möjligt för privat bruk och i undervisningssyfte.

Även om detta har legat utanför ramen för testurvalet skulle licenserna även kunna användas för andra typer av digitala resurser, t ex filmer och redaktionellt material på museets hemsida.

Att använda Flickr som plattform för publicering av digitala bilder har fungerat väl för ett avgränsat material. Sajten är en bra ”exponeringsyta” för mindre urval ur enskilda fotografsamlingar. Däremot är arbetsinsatsen för omfattande för att publicera riktigt stora mängder bilder.

Under projektets gång har arbetsgruppen ändrat inställning när det gäller vissa bildlicenser.

Arbetsgruppen har utgått från att skannad reproduktion inte får ny upphovsrätt. Att reprofotografera ett föremål, som en daguerreotyp, ger i teorin fotografen upphovsrätt till den nya bilden. Arbetsgruppen har dock under arbetets gång och i samråd med chefsfotografen i samband med projektet med Wikimedia Commons kommit fram till att reprofotograferade daguerreotyper bör vara helt fria. Minnesinstitutioner har inget att vinna på att begränsa spridningen av de upphovsrättsligt fria daguerreotyperna.

På Flickr ligger de under licensen CC BY (ange upphovsman) men i projektet med Wikimedia Commons har man valt att lägga dem under licensen CC0 (Public Domain).

En revidering av hur Nordiska museet väljer att använda sig av CC-licenser bör ske regelbundet.